

Scheiden

CISKA SIKKEL-SPIERENBURG

SCHEIDEN

4^e geheel herziene druk, april 2015

Copyright 2015 © Consumentenbond, Den Haag

Auteursrechten op tekst, tabellen en illustraties voorbehouden

Inlichtingen Consumentenbond

Auteur: mr. ing. Ciska Sikkels-Spienburg

Verder werkte mee: mr. Judith Emaus (beleidsmedewerker bij Mediators federatie Nederland (MfN))

Eindredactie: Georgie Dom; Vantilt Producties, Nijmegen

Grafische verzorging: Puur Publishers

Foto omslag: Blend Images Photography/Veer.com

Foto's binnenwerk: iStockphoto en Shutterstock

Foto auteur: Marcel Graumans

ISBN 978 90 5951 3143

NUR 822

Behoudens uitzonderingen door de wet gesteld, mag zonder schriftelijke toestemming van de rechthebbende op het auteursrecht c.q. de uitgever van deze uitgave, door de rechthebbende(n) gemachtigd namens hem op te treden, niets uit deze uitgave worden veeleenvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, hetgeen ook van toepassing is op de gehele of gedeeltelijke bewerking.

De uitgever is met uitsluiting van ieder ander gerechtigd de door derden verschuldigde vergoedingen voor kopiëren, als bedoeld in artikel 17 lid 2, Auteurswet 1912 en in het KB van 20 juni 1974 (Stb. 351) ex artikel 16B Auteurswet 1912, te innen en/of daartoe in en buiten rechte op te treden.

Hoewel de gegevens in dit boek met grote zorgvuldigheid zijn bijeengebracht, aanvaardt de uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele (zet)fouten of onvolledigheden. De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten van derden zo goed mogelijk te regelen; degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich tot de uitgever wenden.

INHOUD

Inleiding	9
1 Over scheiden	11
1.1 Huwelijk, geregistreerd partnerschap of samenwonen	12
1.2 Alles gedeeld of apart?	14
1.2a Gemeenschap van goederen	15
1.2b Huwelijkse voorwaarden	15
1.3 Naar de rechter	16
1.3a Welke rechter?	17
1.3b Oproep	17
1.3c Beslissing	17
1.3d Voorlopige voorzieningen	19
1.3e Echtscheidingsbemiddelaar en mediator?	20
1.4 Kosten	22
1.4a Toegevoegd advocaat	22
1.5 Exit flitsscheiding	22
1.6 Scheiden van tafel en bed	23
1.7 De overlegscheiding	24
1.8 Scheiden via internet	24
2 Bezittingen, verzekeringen, rekeningen en testament	27
2.1 Verdeling van bezittingen en schulden	28
2.1a Verdeling bij huwelijkse voorwaarden	29
2.1b Verdeling bij gemeenschap van goederen	29
2.2 Wanneer is sprake van een schenking?	33
2.2a Ongelijke verdeling	33

2.2b	Omzetting gemeenschap van goederen in huwelijkse voorwaarden en omgekeerd	33
2.3	Kapitaal- en lijfrenteverzekeringen	35
2.3a	Waarde van de verzekering	35
2.3b	Verdeling van de waarde	36
2.3c	Kapitaalverzekeringen	39
2.3d	Lijfrenteverzekeringen	41
2.4	Schadeverzekeringen	43
2.4a	Gevolgen voor de premie	44
2.4b	Vergeet de polisaanpassing niet!	44
2.4c	Aanpassingen verzekeringen na een scheiding	44
2.5	Herziening testament	49
2.6	Bankrekeningen en spaartegoeden	51
2.7	Abonnementen en dergelijke	52
3	Pensioen en AOW	53
3.1	Pensioenrechten	54
3.1a	Wet verevening pensioenrechten bij scheiding	54
3.1b	Buitenlandse pensioenrechten	55
3.1c	Ouderdomspensioen	55
3.1d	Nabestaandenpensioen	57
3.1e	Pensioenrechten en financiële planning	59
3.1f	Conversie	62
3.2	AOW en scheiding	63
3.2a	Beiden AOW-gerechtigd en elk evenveel AOW	64
3.2b	Beiden AOW-gerechtigd en niet elk evenveel AOW	64
3.2c	Slechts één partner is AOW-gerechtigd	67
4	De woning	69
4.1	Eén van beiden blijft in de eigen woning	70
4.1a	De woning is gezamenlijk eigendom	70
4.1b	De woning is eigendom van de partner die er blijft wonen	80
4.1c	De woning is eigendom van de partner die ergens anders gaat wonen	81
4.2	De eigen woning wordt verkocht	81
4.2a	De woning is gezamenlijke eigendom	83
4.2b	De woning is eigendom van een van beiden	83
4.3	U heeft een gezamenlijke huurwoning	84
4.3a	Huurtoeslag	85

4.4	Alimentatie in natura	85
4.4a	Eigen woning	85
4.4b	Huurwoning	87
5	Alimentatie	89
5.1	Alimentatienormen	90
5.1a	Draagkracht	92
5.1b	Behoefte	93
5.2	Partneralimentatie	94
5.2a	Alimentatie verspelen	94
5.2b	Fiscaal partnerschap	96
5.2c	Hoelang betalen?	96
5.2d	Wijziging van de omstandigheden	98
5.2e	Fiscale gevolgen	99
5.2f	Vormen van betaling van alimentatie	99
5.3	Kinderalimentatie	104
5.3a	Normen voor bepaling van de hoogte	104
5.3b	Minderjarigen en jongmeerderjarigen	106
5.3c	Fiscale gevolgen	107
5.4	Wat als de ex de alimentatie niet betaalt?	110
5.5	Alimentatie en bijstand	111
5.5a	Verhalen van bijstand	112
6	De kinderen	113
6.1	Ouderlijk gezag	114
6.1a	Problemen?	117
6.2	Ouderschapsplan	118
6.2a	Zorg- en opvoedingstaken	119
6.2b	Informatie en raadpleging	119
6.2c	Verdeling van de kosten	119
6.3	Meer over omgangsregeling en informatieplicht	120
6.3a	Omgang ontzeggen	120
6.3b	Wonen bij welke ouder?	121
6.3c	Beschuldigingen	121
6.4	Co-ouderschap	122
6.5	Financiële bijdragen voor de kinderen	123
6.5a	Kinderbijslag	123
6.5b	Fiscale heffingskortingen	124
6.5c	Bijstandsuitkering	126

7	Scheiding over de grenzen	127
7.1	Alimentatie uit het buitenland	128
7.2	Verblijfplaats kinderen en omgangsregeling	128
7.2a	Europees Verdrag	130
7.2b	Haags Verdrag	131
7.2c	Ontvoering voorkómen	131
Bijlage 1 Begrippenlijst		133
Bijlage 2 Checklist wat u zelf bij een scheiding kunt regelen		136
Register		138

INLEIDING

Scheiden is geen onderwerp waar u dagelijks bij zult stilstaan. Als u gaat samenwonen, zal uw eerste gedachte niet zijn: wat zijn de gevolgen als we uit elkaar gaan? Het onderwerp echtscheiding wilt u waarschijnlijk het liefst zo ver mogelijk van uw bed houden. Maar in de praktijk blijkt nog steeds ruim eenderde van de huwelijken uit te lopen op een echtscheiding. Bij een groot deel van de scheidingen zijn ook jonge kinderen betrokken. Het is dus reëel om op z'n minst enige kennis te hebben van de consequenties van een echtscheiding.

Ook als u daar al het een en ander over weet, zult u veel steun aan dit boek hebben. Daarnaast is het te gebruiken als steun voor anderen die in een scheiding liggen. Belandt u in een echtscheidingsproces, dan kunnen emoties uw rationeel denken beïnvloeden. U kunt dit boek dan gebruiken als handvat, waarin voor u en uw partner alles nog eens op een rij is gezet en dat u kunt gebruiken voor een redelijke en billijke afhandeling van uw echtscheiding. Zo'n leidraad is geen overbodige luxe, want bij een scheiding komt veel kijken. Er moet van alles geregeld worden, zoals de alimentatie en – als er kinderen zijn – de gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag. Ook moeten schulden en bezittingen worden verdeeld. Verder kan een scheiding ingrijpende financiële consequenties hebben.

Op het gebied van scheiden is de afgelopen jaren nogal wat veranderd. Zo is een flitscheiding niet meer mogelijk en moeten ouders met minderjarige kinderen die willen scheiden altijd een ouderschapsplan maken. Op al deze gebieden vindt u in deze uitgave actuele en praktische informatie, helder beschreven en verduidelijkt met (reken)voorbeelden. Hiermee gewapend kunt u de scheiding in zo goed mogelijke banen leiden en zo de financiële en materiële gevolgen beperken.

De voorbeelden zijn eenvoudig en sluiten zo dicht mogelijk aan op de werkelijkheid. Geen enkel voorbeeld is gebaseerd op werkelijk gebeurde feiten.

In hoofdstuk 1 leest u wanneer er sprake van een echtscheiding is, hoe de procedure bij de rechter verloopt, welke kosten eraan verbonden zijn en welke vormen van scheiden er überhaupt bestaan. Daarna krijgt u, in hoofdstuk 2, een overzicht van de zaken die allemaal geregeld moeten worden, zoals het verdelen van de bezittingen en schulden. Financiën spelen bij een scheiding een belangrijke rol. Zeker als u gehuwd bent in (beperkte) gemeenschap van goederen. Belangrijke, maar lastige aspecten die hierbij aan de orde komen, zijn onder meer de verdeling van de pensioenrechten (zie hoofdstuk 3). Ook veranderingen in de AOW-uitkering komen in dit hoofdstuk aan bod.

Over wie in de woning mag blijven en hoe de waarde van de woning wordt verdeeld, leest u in hoofdstuk 4. U krijgt fiscale, juridische en praktische informatie over toedeling van een eigen woning, maar ook het verlaten van een huurwoning komt hier aan bod, evenals alimentatie in natura in de vorm van woongenot. In hoofdstuk 5 komt een ander belangrijk financieel onderwerp aan de orde: de alimentatie, zowel voor de partner als voor de kinderen.

Een gevoelig en belangrijk onderwerp bij een scheiding is het gezamenlijk uitvoeren van het ouderlijk gezag over en de omgangsregeling met de kinderen. In hoofdstuk 6 leest u hoe u dit het best regelt. We gaan daarbij niet alleen in op eigen kinderen, maar ook op pleeg- en adoptiekinderen. Hoofdstuk 7 beschrijft, tot slot, enkele internationale aspecten: hoe het met de alimentatiebetaling zit als een van beiden naar het buitenland verhuist en hoe u kunt handelen als er dan toch een omgangsregeling met de kinderen moet blijven. Hier bespreken we ook wat u kunt doen als uw kind na een verblijf bij uw ex-partner in het buitenland niet naar u wordt teruggebracht. Al deze informatie wordt gecompleteerd met een checklist wat er bij een scheiding te regelen valt en een verklaring van enkele veelgebruikte begrippen. Via het register achterin vindt u het een en ander snel terug.

Ciska Sikkel heeft gewerkt als belastingadviseur en financieel onderzoeker bij de Consumentenbond, waarvoor ze diverse financieel-juridische boeken schreef. Momenteel is ze zelfstandig financieel adviseur.

01

OVER SCHEIDEN

In dit hoofdstuk vertellen we u over de 'technische' aspecten rond een scheiding: de manieren van scheiden, de gang naar de rechter en de kosten.

Van een (echt)scheiding kan sprake zijn bij gehuwden en bij geregistreerd samenwonenden (geregistreerde partners). In het vervolg gebruiken we hoofdzakelijk de term 'gehuwden'. Als we het dus hebben over gehuwden, bedoelen we daar ook geregistreerde samenwoners mee. Als een regeling voor geregistreerd samenwonenden afwijkt van die voor gehuwden, vermelden we dit expliciet.

Het uit elkaar gaan van ongehuwd en ongeregistreerd samenwonenden wordt in dit boek niet besproken, ook omdat de wet hen bij het uit elkaar gaan geen verplichtingen oplegt. Hierop maakt de wet één uitzondering: ongehuwd samenwonenden die samen een kind hebben en uit elkaar gaan, zijn evenals gehuwden met kinderen verplicht een ouderschapsplan op te stellen (zie par. 6.2).

De situatie voor echtgenoten die van tafel en bed zijn gescheiden, stippen we in dit boek slechts kort aan. Hoewel op het moment van uit elkaar gaan een alimentatieverplichting kan ontstaan, blijven mensen die van tafel en bed zijn gescheiden officieel met elkaar gehuwd. In par. 1.6 beschrijven we kort de situatie voor partners die zijn gescheiden van tafel en bed. Waar nodig, zullen wij in dit boek op hun situatie ingaan.

1.1 Huwelijk, geregistreerd partnerschap of samenwonen

Gehuwde paren moeten voor een echtscheiding langs de rechter. Zodra de rechterlijke uitspraak is ingeschreven in de registers van de burgerlijke stand van de gemeente waar het huwelijk heeft plaatsgevonden, is de echtscheiding formeel een feit.

Geregistreerd samenwonenden kunnen relatief eenvoudiger scheiden dan gehuwden. Zij geven een gezamenlijke verklaring af bij de burgerlijke stand van de gemeente (medeondertekend door een notaris of advocaat). Deze verklaring wordt ingeschreven, waarmee het geregistreerd partnerschap is beëindigd. Maar hebben geregistreerd samenwonenden minderjarige kinderen, dan moeten ook zij voor de beëindiging van hun geregistreerd partnerschap langs de rechter.

Ongehuwd samenwonenden kunnen zonder enige formaliteit uit elkaar gaan. Uiteraard kunnen zij ook plichten en rechten ten opzichte van elkaar hebben; die zijn dan vaak neergelegd in een samenlevingscontract. Aan dit samenlevingscontract kunnen zij wederzijds rechten onttelen. Bij het einde van de samenwoning kunnen ongehuwd samenwonenden het best even bij de notaris informeren hoe hun samenlevingscontract moet worden ontbonden.

De rechten en plichten die echtgenoten en geregistreerd samenwonenden ten opzichte van elkaar hebben, zijn grotendeels in de wet neergelegd. Zowel voor gehuwden, geregistreerd samenwonenden als ongehuwd samenwonenden geldt dat zij een ouderschapsplan moeten opstellen als ze minderjarige kinderen hebben.

Echtscheiding wordt door de rechter uitgesproken bij duurzame ontwrichting van het huwelijk. Daarvan is sprake als beide partners niet meer met elkaar kunnen of willen samenleven. Duurzame ontwrichting wordt door de rechter vrij snel aangenomen. Dit betekent dat het eigenlijk onmogelijk is tegen de wil van de ander getrouwd te blijven. De enige mogelijkheid om de ontbinding van het huwelijk tijdelijk tegen te houden is het zogenoemde pensioenverweer: het feit dat uw rechten op uitkeringen bij het overlijden van uw echtgenoot verloren gaan als u op het moment van diens overlijden niet met uw partner zou zijn getrouwd. Uw partner kan daar onderuit komen door te zorgen voor een passende toekomstvoorziening, zoals een overlijdensrisicoverzekering op zijn leven. Pensioenverweer komt vrijwel niet meer voor, nu wettelijk is bepaald dat ouderdomspensioenen die tijdens het huwelijk zijn opgebouwd, moeten worden verdeeld (zie par. 3.1a). Het verweer zou alleen nog kunnen worden gebruikt als geen ouderdomspensioenen zijn opgebouwd, maar bijvoorbeeld alleen privéverzekeringen of buitenlandse pensioenen. Om te kunnen scheiden, hoeft u niet eerst een bepaalde tijd te hebben samengeleefd. In theorie kunt u vandaag in het huwelijk treden en morgen een verzoek tot echtscheiding indienen.

Wat zegt de wet over scheiden?

Echtscheiding is geregeld in boek 1 van het Burgerlijk Wetboek. Dit bevat alle formaliteiten over (het sluiten van) een huwelijk of (het aangaan van) een geregistreerd partnerschap. De formaliteiten waar u zich tijdens uw huwelijk aan moet houden, staan in dit boek vermeld.

U bent bijvoorbeeld beiden verplicht tot het gezin behorende minderjarige kinderen te verzorgen, op te voeden en de kosten daarvan te dragen. Ook staat in de wet dat iedere echtgenoot aansprakelijk is voor huishoudelijke schulden, ook als de andere echtgenoot die schulden is aangegaan. Ten slotte regelt de wet de formaliteiten rondom echtscheiding en de gevolgen van de echtscheiding, zoals het gezag over minderjarige kinderen en eventuele alimentatieverplichtingen.

In principe zijn alle formaliteiten dwingend recht, dat wil zeggen dat u er in onderling overleg niet van kunt afwijken. Zo kunnen mensen die willen trouwen bijvoorbeeld niet onderling afspreken dat zij het huwelijk niet bij een ambtenaar van de burgerlijke stand sluiten, maar alleen in de kerk. Zouden zij dit op deze manier doen, dan heeft dit huwelijk geen burgerrechtelijke gevolgen: voor de wet zijn zij dan niet getrouwd.

Van sommige bepalingen kunt u wél afwijken. Zo is in de wet geregeld dat bij scheiding de tijdens het huwelijk opgebouwde ouderdomspensioenaanspraken worden verdeeld op basis van de Wet verevening pensioenrechten bij scheiding, tenzij de echtgenoten de toepassing van die wet hebben uitgesloten. Aan de wijze waarop die toepassing moet zijn uitgesloten, zijn vervolgens wel formele eisen gesteld waaraan u moet voldoen.

Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek regelt dus alle formaliteiten rondom het huwelijk en de scheiding, maar bepaalt niet de inhoud van de af te spreken regelingen. In de wet wordt wel bepaald dat bij scheiding de echtgenoot die zelf niet in zijn levensonderhoud kan voorzien, de rechter kan verzoeken hem alimentatie toe te kennen, maar de bepaling van de hoogte van die alimentatie wordt vrijgelaten. Hierover kunnen de ex-partners dus gezamenlijk afspraken maken. Of deze afspraken redelijk en billijk zijn, is – indien nodig – ter beoordeling aan de rechter.

1.2 Alles gedeeld of apart?

Een echtscheiding heeft financiële gevolgen. Deze gevolgen zijn onder andere afhankelijk van de vorm waarin uw huwelijk is gegoten.

1.2a Gemeenschap van goederen

Als u bij het aangaan van een huwelijk niets had geregeld, geldt automatisch een algehele gemeenschap van goederen: alle bezittingen en schulden zijn gezamenlijk bezit. Bij een scheiding gaat in principe de helft van de goederen naar de ene echtgenoot en de andere helft naar de andere echtgenoot. Het staat u vrij bij de verdeling onderling afspraken te maken: zo kunt u bijvoorbeeld afspreken dat de gehele inboedel naar de partner gaat die in de woning blijft wonen. Als compensatie voor deze toedeling kan die dan een lager bedrag aan alimentatie verschuldigd zijn of een aantal schulden geheel overnemen.

Herkansing

Als u na een echtscheiding opnieuw met uw ex-partner trouwt (of een geregistreerd partnerschap aangaat), herleven alle gevolgen van het huwelijk. De echtscheiding wordt geacht niet te hebben plaatsgevonden.

1.2b Huwelijkse voorwaarden

U kunt ook zijn gehuwd op huwelijkse voorwaarden. Van huwelijkse voorwaarden is sprake als de echtgenoten niet alle financiële zaken fiftyfifty delen.

Er bestaan diverse varianten van huwelijkse voorwaarden. Zo kunt u afspreken dat er in het geheel geen gemeenschap van goederen zal zijn, of bijvoorbeeld dat de vermogens die bij het aangaan van het huwelijk aanwezig waren privé-eigendom blijven, maar de inkomsten in een gemeenschap van goederen terechtkomen.

Huwelijkse voorwaarden moeten zijn opgemaakt door een notaris. Dit kan bij het sluiten van het huwelijk, maar ook nog tijdens uw huwelijk. Een groot deel van de huwelijkse voorwaarden bevat bepalingen over hoe zaken moeten worden geregeld ná het huwelijk, dus bij een scheiding. Zoals prof. mr. A.J.M. Nuytinck (hoogleraar privaatrecht en burgerlijk recht) dat zo mooi uitdrukt: huwelijkse voorwaarden zijn oorlogsrecht. Zorg er dan ook voor dat uw 'inleiding' bij uw huwelijkse voorwaarden duidelijk aangeeft hoe u alles geregeld wilt zien en waarom u deze huwelijkse voorwaarden op deze manier heeft laten opstellen. Ga niet uit van 'maar dat is toch duidelijk, iedereen ziet toch wat de bedoeling is'.

Wilt u bijvoorbeeld de inkomsten uit de onderneming buiten enige gemeenschap houden, schrijf dan duidelijk op wat u daarmee bedoelt: het salaris of ook het vrije vermogen in de onderneming? Misschien ook de dividenduitkeringen?

Hoe beter de bedoelingen van de huwelijkse voorwaarden zijn omschreven, hoe beter de scheiding conform uw beider wensen kan worden geregeld.